

Lapse ja abordi, *de facto* sünni ja lapse hülgamise kontseptsioon kiriku kanoonilises pärimuses¹.

Väljapakutud teema käsitlemisel tuleb alustada loomisloo käsitlesest, sest inimelu tervikuna on selle sündmusega lahutamatu seotud. Tõepoolest: mitte-loodud Jumal lõi inimese, kinkides talle armulikult elu, mille allikaks on Ta ise, ja tegi seda puhtast armastusest ja tingimusteta, mis tähendab, et täiesti vabal tahtel. Just sellest sündmusest räägib Kristus, kui Ta iseenda kohta ütleb: “Mina olen tee, tõde ja elu”². Loomisest alates ei ole inimese elu üksnes psühholoogilis-bioloogiline reaalsus, vaid on märksa enam, kui välja paistab. Põhiolemuselt on inimese elu *ontoloogiline*, see tähendab, et ta saab oma tõelise olemasolu Sellelt, kes on kirikuisade sõnul (*ontôs Ôn*) tõeliselt olev, *eksistentsiaalselt* tõeliselt olev. Kuigi inimene võib rõõmustada üksnes loodud olemisest “mitte-loodud Looja” pilgu ees, on ta saanud Loojalt võime ja võimaluse olla – oma mitte-loodud Looja sarnaselt³ – loojaks teistele inimestele, kes on talle ligimesed.

Inimene-loodu, ainulaadne olend kõigi loodute seas, saab niiviisi (eel)loojaks või täpsemalt öeldes, *kaas-loojaks* (*syn-dêmiurgos*) – “loodud loojaks” osaduses oma mitte-loodud Loojaga. Lapse sünd ehk teisisõnu lapse *kaas-loomise* sündmus on olemuselt *sünergeetiline*. Tegemist on ontoloogilise sündmusega s.t sündmusega, mis on teise elu alussündmus, sest on kaas-loomise lõpptulemus. See asjaolu on määrava tähtsusega kõnealusele küsimusele õige hinnangu andmisel.

Olla “loodud looja” tähendab omada samu kavatsusi ja samu omadusi kui mitte-loodud Looja: soovi kinkida elu – tasuta, tingimusteta, *ontoloogilisest* vabadusest ja armastusest – uutele loodud olenditele, mehe ja naise ühisel looval tahtel. Taas kord seostub mõiste “ontoloogiline” siin, nagu eelpoolgi, Jumala vabaduse ja armastusega. Seega on tõsiasi, et saadakse “laps, kes on tulekul ja sündinud laps”, seotud selle loomissündmusega: vanemad kasutavad vabaduses ja armastuses kingitust, mille Jumal on neile teinud. Kordan veel, et iga elu on vabaduse ja armastuse kingitus. Ning sel moel seab Jumala usaldus vanemad “lapse, kes on tulekul”, uue loodu, vabal tahtel armastuses teostatud *kaas-loomise* vilja elu terviklikkuse hoidjaiks ja “sündinud lapse” sirgumise kaitsjaiks vähemalt kaheteistkümne eluaastani vastavalt kiriku kanoonilisele pärimusele.

¹ Tekst on avaldatud väljaandes “Bioéthique Orthodoxe” (3. Teadusnõupidamise toimetised – 15. aprill 2000), nr. 3, Pariis, Association orthodoxe d’Études Bio-Éthiques / Institut de Théologie Orthodoxe Saint-Serge, 2001, lk. 57 – 102

² Jh 14,6

³ Vt 1 Ms 1, 26-27

Kui eeltoodud teoloogilised tähelepanekud on õiged, peab neid olema tingimata käsitletud ka piibli ja kirikuisade pärimuses ning samuti kiriku kaanonites ja kanoonilise pärimuse tekstides. On tõsi, et kiriku kanooniline pärimus väljendab kirikuelu kogemust. Just selle töö kavatsemegi nüüd ette võtta ja uurida üksikasjalikult kiriku kaanoneid käsitletavas määrava tähtsusega küsimuses.

Kanooniline taust, mida uurida, on küllaltki kitsas. Metodoloogilistel kaalutlustel vaatame eraldi kanoonilist materjali, mis puudutab veel sündimata last ja seda, mis seondub eostatud munaraku ja sündinud lapsega. Vaatame neid kõiki järgemööda, olles eelnevalt sissejuhatuseks lühidalt tutvustanud kaudseid kanoonilisi allikaid (mitte *ad hoc*).

I. Kanoonilised tekstid “mitte *ad hoc*” (1. – 3. sajand)

“Kaheteistkümne apostli õpetus” – Didachê (*Doctrina apostolorum*)

Esimene kanooniline tekst – mitte *ad hoc* –, mis on meie teema seisukohast tähtis, on tekst, mida tuntakse nimetuse all “Kaheteistkümne apostli õpetus” (*Doctrina apostolorum*). See kirjutis, mis pärineb aastatest 100–120 pKr ja on seega mõni aasta noorem viimasest Uue Testamendi raamatust, on jagatud nelja ossa. Praegu pakub meile huvi ainult esimene, kuuest peatükist koosnev osa. Esimese asjana toob see sisse olulise ja tähendusrikka eristuse, mis on esitatud *duae viae*’i kujul: “I.1. On kaks teed, üks elu ja üks surma (tee). Mõlema vahel on suur erinevus. 2. Elu tee on nimelt see: kõigepealt armasta Jumalat, kes on su loonud; teiseks *ligimest* kui iseennast. Kõike sellist, millest sa tahad, et see sulle ei sünniks, ära tee ka *teistele*.”⁴

“Laps, kes on tulekul” kuulub nende isikute hulka, keda iseloomustatakse siin sõnadega “ligimene” ja “teine”. Seda on seletatud sama raamatu II peatükis: “II.1. Õpetuse teine käsk: 2. Ära tapa, [...], ära sega (surma)rohtusid, ära tapa last abordivahenditega ega ära löö (vast)sündinut maha [...]”⁵. “IV. 14. [...] See on elu tee.”⁶ Järelikult tuleks selle õpetuse kohaselt lugeda: “Need siin on käskudele (*Jumala* ja *ligimese* armastus) vastavad juhtnöörid: ära tapa, jne”. Pärast asjaolude selgitamist on kõik täiesti arusaadav.”

⁴ “Kaheteistkümne apostli õpetus”, I, 1-2; G.P. rõhutused; “Apostlikud Isad”, Eesti Keele Sihtasutus, 2002, lk 205

⁵ Ibid., II, 1-2; “Apostlikud Isad” lk 205

⁶ Ibid., IV, 14; “Apostlikud Isad” lk 207

Didachê'i tekst ei räägi üksnes sigitatud lapsest, eostatud munarakust, vaid ka *de facto* sündinud lapsest, nagu olukordade loetelust nähtub. 3. sajandist pärineva Diognetuse kirja mõte on selge. Paganlikus ühiskonnas oli üheks kristlasi iseloomustavaks teguriks, et “nad abielluvad nagu kõik, sigitavad lapsi, kuid *ei jäta sündinuid saatuse hooleks*”⁷, mis tähendab, et selline käitumine oli esimese kolme sajandi kristlaste jaoks mõeldamatu.

Samuti on meie käsutuses terve hulk tekste, milles räägitakse hüljatud lastest, kes hiljem korjatakse üles *ek koprias* s.t kogukonna prügimäelt. “Me teame, millised olid toonase Kreeka-Rooma ühiskonna tavad. Kui üldiselt oldi õnnelik poja sünni üle ja parema puudumisel tütre üle, siis järgmiste poegade, kellest oli karta, et nad pärandi laiali jagavad, suure hulga tütarde ja eriti ebaseaduslike laste sünni suhtuti vastupidi, kui täiesti soovimatusse ülerahvastatusesse. Tava, mis tugines põhiliselt pereisa iidsele õigusele ning mille teostamine paistis tuginevat polise seaduste vaikivale nõusolekule, pakkus kahte võimalikku väljapääsu, mis mõlemad olid lubatud või suisa normaalseks peetud: kas ravimid, mis kutsusid esile nurisünnituse – see oli eelistatud lahendus –, või siis väikese anonüümse olendi “välja panemine” mõnda muusse kohta, kõige sagedamini kogukonna prügimäele, *kopria'le*”.⁸

Paganlikus maailmas oli “loote või juba sündinud lapse hävitamine” paljudes ebamugavates olukordades kergema vastupanu teed minek. Selles, nagu ka paljudes muudes küsimustes võib öelda, et Vana Testamendi aegne juudi kogukond tervikuna pani vastu ümbritseva maailma kommeteale mitte niivõrd vana käsuõpetuse seatud nõudeid silmas pidades, kuivõrd sügavast austusest elu vastu, millest on inspireeritud kogu juudi pärimus⁹. Viljakus on pikaealisuse järel üks peamisi Jumala õnnistusi. Pikaealisus ja viljakus – **nii üht kui teist peeti pikka aega Iisraeli rahva hinges parimaks osaks sellest Jumalale meelepärane olemise lootusest, mis näis töötavat õiglust**. Ja võib arvata, et sobival hetkel hakkas ka proselütism seda ära kasutama, nähes sellises suhtumises üliluslikkust või eelist, **mis osas tekkisid ühised huvid eestkõnelejatega, kes tahtsid lihtsalt seletada oma erilisust paganamaailmale**. Nii mõisteti tapmisena hukka igasugune lapse elu kallale kippumine: “*teknoktonia* (= lapse tapmine) kas abordi või lapsetapu teel, mis pole sugugi kergem süütegu kui inimese tapmine”¹⁰.

⁷ Kiri Diognetosele V., 6; “Apostlikud Isad” lk. 185.

⁸ J.-P. Audet, “La Didaché. Instructions des Apôtres”, Pariis, *J.Cabalda et Cie (coll. Études Bibliques)*, 1958, lk. 288

⁹ Vt 1 Ms 21,22

¹⁰ Ibid. lk 289

Väga tähendusrikkal kombel paigutab Didachê *duae viae* meie juhtumi vahetult tapmise – üldises tähenduses – ja abielurikkumise järele. Tähendusrikas tundub ka asjaolu, et edasine tekst toob välja veel ühe üldlevinud seisukoha: ”III.1. Mu laps, põgene kõige kurja eest ja kõige eest, mis on selle sarnane¹¹...”

Kui need tähelepanekud on õiged, võivad nad aidata kindlaks määrata tapmise tähendust *duae viae*’s tervikuna kahe meile huvipakkuva erisuse seisukohast: ühelt poolt “laps, kes on tulekul” ja teisalt “laps pärast sündimist”. *Juhise* ajendid on täielikult kokku võetud kahes käsus: “Kõigepealt armasta Jumalat, kes on su loonud; teiseks *ligimest* kui iseennast”¹², millele lisandub käsust inspireeritud soovitus vormis manitsus, mis pärineks justkui Jumalalt eneselt: “Kõike sellist, millest sa tahad, et see sulle ei sünniks, ära tee ka teistele”¹³. On tõsi, et käsud on sina-vormis: eeldatavalt on rääkijaks Jumal (*didachê Kyriu*); Ta pöördub üksikisiku – mitte paari – poole: “Ära tapa, jne”. Siinkohal võib rõhuasetus individuaalsele või isiklikule vastutusele seletamatu tunduda, kuid samas on see ilmselge.

Didachê’i ettekirjutus sellega ei piirdu, jätkudes halbade tegude loeteluga, alutes tapmisest. “Surma tee aga on järgmine: eelkõige on ta kuri ja täis needust: mõrvad, [...], (ja nii edasi). 3. [...] Nad tapavad lapsi, hävitades (selle), mis Jumal on vorminud (s.t teevad tahtlikku aborti)...Laske ennast kõigest sellest päästa, lapsed”¹⁴. Ja esimene Didachê’i osa lõpeb sõnadega: VI.1. “Vaata, et keegi sind ei eksitaks selle õpetuse teelt, kui ta sind õpetab lahus Jumalast.”¹⁵. Kontekstist näeme, et see tekst seab erilise vaevata ühele pulgale käsud ja üleastumised.

“Elu tee” on käskudele ustavaks jäämise tee, see tähendab tee, mis väljendab eshatoloogilist suundumust, samal ajal kui “surma tee” on käsust üleastumiste tee. Sellel põhineb kogu Didachê’i sisemine *manitsus*. Tähelepanuväärsel kombel jäetakse kõrvale Vana Testamendi seaduse juriidiline vaim või inimühiskonna ükskõik millise seaduse piirangud ja inimese poole pöördutakse *isalikult*, *manitsevalt*, soovides anda ilmutusele õige Jumal-Isa kuningriigi kogemise perspektiiv ja tutvustada Jumala õpetust kui Isa õpetust: *teknon mou*, *teknia mou*, “mu poeg”, “mu lapsed”. Tekstis kasutatav vorm tuleneb apostlite kogemusest ja väljendab seda. Näeme samuti, kuidas tavaline käsklause liigub märkas tundlikuma manitsuse poole ja kannab samas hoolt, et õigustada ennast “elu tee”

¹¹ “Kaheteistkümne apostli õpetus”, III. 1; “Apostlikud Isad” lk 206

¹² Ibid., I.2; “Apostlikud Isad” lk 205

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid., V, 1.3.

¹⁵ Ibid. VI, 1. “Apostlikud Isad”, lk 208

kogemusega. Siinkohal tuleb rõhutada seda tundevarjundit, kui võrdleme manitsuse väljendusstiili seaduse käsusõnaga

Pole jäänud enam palju lisada sellele, mida oleme *duae viae*’ kohta juba öelnud. Piiblit lugedes näeme, et evangeelium on suunatud kahele suurele armastuse käsule: armasta Jumalat ja armasta oma ligimest. Meile huvipakkuva küsimuse kontekst puudutab meie kõige sügavamat sisemist eshatoloogilist suundumust, millega seotult tuleb seda käsitleda. Kaks põhilist *duae viae*’ juhtnööri on manitsused *rahvale*. Viimast ei ole ära unustatud ja lõppkokkuvõttes on just rahvas nende kokkulepete alalhoidja ja säilitaja. On siiski tõsi, et valikut “elu tee” ja “surma tee” vahel, “õnnistuse” ja “needuse” vahel, seostatakse meid huvitava küsimuse kontekstis märksa rohkem kui varasematel aegadel inimese individuaalse või isikliku vastutusega...

II. Kiriku kaanonid (*Corpus canonum*) (1.–9. sajand)

Kanoonilistesse tekstidesse ei saa suhtuda nii, nagu oleks neis meile huvipakkuva küsimuse kohta kõik öeldud. Võttes omaks püha Basiliuse küsimuse: “Mida küll meie peame tegema? Kas ütleva seda, mis on kirja pandud või otsima seda, millest on vaikitud?”¹⁶, vastaksin, et tuleb teha mõlemat.

Käesolev teema leiab selgelt käsitlemist kaheteistkümnnes kaanonis, mis kehtestati kirikukogudel vahemikus 3.–7. sajand. Kanoonite sisu annab tunnistust suurest üksmeelest ja näitab selgelt, et kiriku kanooniline pärimus on jätkuvalt olnud valmis tegelema lapsetapu raske probleemiga ning pärimuse lähenemine on seejuures olnud eeskätt tervendav ja soterioloogiline.

Pärast eelnenud lühikest sissejuhatust teemal kanoonilised tekstid mitte *ad hoc* (Kaheteistkümnne apostli õpetus ja Diognetose kiri), milles on üles tähendatud kolme esimese sajandi kanoonilised tavad ja kombad, lähen nüüd selle juurde, mis on “kirja pandud” kanoonilistes tekstides ja nende kommentaarides (kaanonite hermeneutika). Nagu juba öeldud, uurime esmalt, mida ütlevad kaanonid a) sündimata lapse kohta ja b) sündinud lapse kohta.

Eelnevalt üks oluline tähelepanek. Kanoonid käsitlevad ühtemoodi nii “last, kes on tulekul” (teisisõnu loodet) kui “last pärast sündimist”. Nad kasutavad viljastamise hetkel alanud elulõnga katkestamise iseloomustamiseks samu kanoonilisi mõisteid. Püha Basilius on öelnud *expressis verbis*: “Meie (kristlased) ei tee vahet välja arenenud ja veel välja arenemata loote vahel.”¹⁷ Hiljem

¹⁶ Kanoon 87 / Basilius

¹⁷ Kanoon 2 / Basilius

vaatame selle küsimuse eri tahke. Küsimus ise näib olevat juba antiikajast alates päevakorral olnud ühelt poolt Kreeka-Rooma maailma ja teisalt juutide jaoks.

A. Laps enne sündi (eostatud munarakk ja loode)

Kaanonite andmeil võib eostatud munaraku – loote – ja emaihus välja arenenud lapsega enne sündi olla seotud kaks juhtumit : a) abort ja b) nurisünnitus.

a) Abort (tahtlik tapmine)

Nagu me eelpool Didachê'i puhul juba nägime, peeti aborti tahtlikuks tapmiseks. Anküra kohalik kirikukogu (314) on jäädvustanud ühe varem olemas olnud tava, “vana korralduse” kolmest esimesest sajandist, mis on säilinud järgneval kujul: “Mõrvarid. Tahtlikud tapjad peavad olema *substrati* - armulauaosadusest lahutatud ja täielikult võetakse nad tagasi alles elu lõpul¹⁸”. “Vanas korralduses” tuleb näha ühe vana rangema õpetuse ähmast jäänukit, mis leiab väljendust selles Anküra kohaliku kirikukogu 22 kaanonis. Et seda korraldust *a priori* mõista, tuleb meenutada, et kolme esimese tagakiusamiste sajandi vaimulikkonna vaimulik tase erines Milano (ususallivuse) edikti (313) järel välja kujunenud vaimulikkonna omast...

Peaaegu neli sajandit hiljem kokku tulnud viies-kuues kirikukogu *in Trullo* (691) näeb ja käsitleb olukorda samamoodi: “*Kanoonilised karistused nendele, kes annavad ja võtavad abordinehtusid. Naised, kes hangivad ja pakuvad abordinehtusid ja naised, kes tarvitavad selliseid mürke, mis on mõeldud tappa last, keda nad kannavad, me mõistame kandma kanoonilist karistust tapmise eest*”¹⁹.

Eelnevast saab teha kuus järeldust:

- 1) kaanonid käsitlevad aborti kui tapmist;
- 2) vastavalt Didachê'le on tegemist tahtliku tapmisega;
- 3) ei tehta mingit vormilist vahet “lapsel, keda naised kannavad”, kui nad on rasedad;
- 4) naised, kes teevad aborti, on mõistetud kandma kanoonilist karistust tapmise eest;
- 5) sama kanoonilist karistust kannavad ka need (naised) või need (abikaasad, arstid, sõbrad jne), kes hangivad abordinehtusid) ja aitavad naistel aborti teha;
- 6) “vana korralduse” ja kaanonite pakutud kanooniline epitiimia on armulauast ilma jätmine kuni elu lõpuni.

¹⁸ Kaanon 22 / Anküra

¹⁹ Kaanon 91/ *in Trullo*

See veidi kuiv loetelu ahvatleb täpsemalt uurima, kuidas kiriku teadvuses ikkagi mõisteti ja tajuti.

Munaraku eostamine ja lapse sünd ehk teisisõnu inimolendi loomine toimub armastuses, s.t püsivas tahtes luua inimolendeid, et vabaduses seada nendega sisse osadussuhe, nagu Jumal talitas inimese puhul. Kaanonid soovivad säilitada Jumalalt inimesele antud loovat kutsumust ning osadust, mis on selle eesmärk. Seda näitasid selgelt neljanda kristliku sajandi kaanonid, mis on seotud meie tänase teemaga. Püha Basilius Kaisareast on esimene, kes selle selgelt ja korrakindlalt välja toob oma esimeses kirjas Ikoonia piiskopile Amfilokiussele.

Oma 2. kaanonis kirjutab ta: “*Sellest, kes on püüdnud tappa last, keda ta oma ihus kannab. See, kes on kasutanud vahendeid, et tappa laps, keda ta oma ihus kannab, on vastutav tapmise eest. Meie ei tee vahet välja arenenud ja veel välja arenemata loote vahel. Meie juhtumi puhul ei maksta kätte üksnes sündimata lapse eest, vaid karistatakse ka “seda, kes kippus omaenese elu kallale”, kuna naised selliste tegude tagajärjel enamasti surevad. Sündimata lapse surm lisandub sellele kui veel üks mõrv, vähemalt nende arutluses, kes sellist asja söandavad. Siiski ei pea patukustutusega ootama surmatunnini, vaid patused võib võtta kümneaastasele kahetsusele ja pärast selle aja möödumist anda hinnang nende tervenemisele mitte aega, vaid meelearanduse siirust arvestades*”²⁰.

Seega leiab ka püha Basilius, et “naine, kes on kasutanud vahendeid, et tappa “laps, kes on tulekul”, on süüdi mõrvas.” Ta ei räägi siin abordist *expressis verbis*, vaid püstitab küsimuse laiemalt ja ulatuslikumalt, rääkides “vahenditest, et tappa “laps, kes on tulekul””. Enamgi veel, nagu juba öeldud, ei nõustu ta arstide (olles ise arst) või Moosese seaduse ²¹poolt vahe tegemisega, mis oli tavaks tema ajal – ja varemgi – “välja arenenud ja välja arenemata lootel”. Varasemast ajast pärit tavaga seoses täpsustab ta: “meie jaoks ei ole vahet”. Samuti leiab ta – seda kohtame kiriku kanoonilises pärimuses esmakordselt, et naine, kes sureb, on sooritanud topeltmõrva: ühelt poolt tapnud iseennast – tema tegu peetakse enesetapuks²² kuna ta teadis, mida kasutas – ja teiselt poolt tapnud loote, “veel sündimata lapse”. Taas suhtutakse loote tapmisesse kui inimese tapmisesse. Samas aga, tundes inimlikke nõrkusi ja 4. sajandi kristlaste tohutult erinevat taset võrreldes kolme esimese sajandi kristlastega, vähendab Basilius kanoonilist epitiimiat “surmatunnini” lubaduseni “võtta inimene vastu pärast kümne aasta pikkust patukahetsust”.

²⁰ Kaanon 2 / Basilius

²¹ Vt. 2 Ms 21, 22-25

²² Vt. Th. Balsamoni kanoonilisi kommentaare kaanon 2 / Basilius, “Syntagma” nr. 4, lk. 98

Muudes kanoonilistes allikates esitatakse aborti ka “loomuvastase teona”. “*Nendest, kes on patustanud loomuse vastu*. Need, kes on patustanud [...], mõrtsukad, mürgitajad, [...] saavad sama karistuse. Pidage nende osas kinni tavast, mis teil juba on teiste tarvis”²³.

Siinkohal tuleb lisada, et Anküra kohalik kirikukogu, mis on sama vaimu kandjaks neljanda aastasaja saabumisel, pehmendab seda eelnevalt kaanoniliselt seisukohta, võttes kõnealuse teo eest ette nähtud karistuste ja epitiimiaste suhtes kasutusele laialdase oikonoomia. Samas ei vähenda kirikukogu üheski osas teo enese osatähtsust, kasutades järgnevaid väljendeid: “*Nendest (naistest), kes abordivahenditega tapavad patustanud lapsi*. Naised, kes ennast müüvad ja tapavad oma vastsündinuid või püüavad neid hävitada oma üsas, on vana korralduse kohaselt elu lõpuni armulauaosadusest ilma jäetud, ja mõned kiidavad sellise karmuse heaks. Meie oleme seda nõudmist pehmandanud ja käsime neil kümme aastat pattu kahetseda olenevalt raskusastmest”²⁴.

Kahte eelnimetatud teksti võrreldes võib täheldada, et püha Basilius võtab üle sama tava, mis Anküra kohalik kirikukogu (314) vahetult pärast Milano (ususallivuse) edikti (313). Selgelt ilmneb, et alates 4. sajandist pehendas kiriku kanooniline pärimus kanoonilisi karistusi abordi eest, kuid jäi üksmeelele põhimõttes, millele need tuginevad: “laps, kes on tulekul”, on olemas ja on elus alates munaraku eostamisest, olenemata oma kujust, olenemata oma olemasolu tasemest või kulgemisest.

Meie teemat võib käsitleda ka vastavalt metodoloogilisele aksioomile, mille kohaselt “kaanonid tõlgendavad kaanoneid” kas siis otseselt või kaudselt. Selleks võiks vaadelda järgmisi kaanoneid: “*(Mõrvast ja mõrvarist) Milline patt on tahtlik ja milline tahtmatu*. [...] Samuti kui keegi, võlumise eesmärgil, valab (armu)jooki ja põhjustab surma, peame me seda tahtlikuks tapmiseks. Nii talitavad sageli naised, kes püüavad võlusõnade ja veetluse abil panna mehi end armastama ja lasevad neil võtta (armu)jooki, mis tekitab meeltesegadust; needsinased, kui nad põhjustavad surma, ehkki arvasid end tegevast teist asja kui see, mis nad tegid, on siiski arvatud tahtlike tapjate hulka võlumise ja muude taoliste kui keelatud tegevuste pärast. Ka needsinased, kes annavad abordirohtusid on mõrtsukad, nagu ka need, kes säärast rohtu vastu võtavad, et tappa lapsi, keda nad oma üsas kannavad [...]”²⁵.

²³ Kaanon 7 / Basilius

²⁴ Kaanon 21 / Anküra; G.P. rõhutused

²⁵ Kaanon 8 / Basilius

Ka esmapilgul teemakaugena tunduvat püha Basiliuse kaanonit tuleb vaadelda samas perspektiivis. “*Tahtlikud tapjad*. See, kes tappis tahtlikult, siis aga meelt parandas, peab jääma kahekümneks aastaks ilma armulaua pühadest andidest. Need kakskümmend aastat arvatakse talle järgmiselt: esimesed neli aastat peab ta olema koos nutjatega, seistes pühakoja ukse taga ja paludes sisenevail usklikel enda eest palvetada, tunnistades avalikult oma kohutavat üleastumist; pärast nelja aastat võetakse ta kuulajate (usuõppijate) hulka ja lahkub koos nendega kirikust, nii viiel aastal; seitse järgnevat aastat palvetab ta koos põlvitajatega ja lahkub kirikust koos nendega; neli aastat on ta lihtsalt koguduseliikmete seas, kuid ei võta osa ohvritoomisest; ja kui kõik see on läbi tehtud, saab ta osa pühadest andidest”²⁶.

Siinkohal oleks soovitatav heita pilk uuritavate kaanonite teoloogilisele taustale, et mõista ettekirjutuse või pigem manitsuse eesmärki. Jumal lõi inimesed, vabad ja endast erinevad, endast väljaspool asuvad olendid, et lasta neil osa saada oma osadusest. Sellega lasi Ta vallale Iseenda, olles armastus ja osadus, loomise võrdväärset põhjust. Kui inimene paneb toime lapsetapu (olgu siis “enne või pärast sündimist”), katkestab ta ontoloogilise osaduse dünaamika, mille ta ise vabal tahtel ja armastuses on algatanud ning eraldab end selle teoga Sellest, kelle kuju ta ise on ja kes on teda *kaas-loojaks* soovinud ja seadnud. Samuti jõuab ta selle teoga tagasi kristlike väärtuste nulltasandile ja lähtepunkti. Nii kinnitavad kaanonid oma vaikimisega (*a silentio*), et kui keegi ei saa vabal tahtel kanda *kaas-looja* ainukordset vastutust, on talle igas mõttes parem sellest täielikult ilma olla.

Lapsetapja, kes niisiis tegutses *teise*, oma *ligimese* – lapse – vastu, see tähendab (kirikliku) osaduse vastu, oli “osadusest lahutatu”, kes kaotas oma koha kiriklikus kogukonnas, asetades end ise väljapoole Kristuse Ihu. Sest osadusest lahutamine tähendab esmalt “kogudusest välja jäämist” ja sellest tulenevalt “Ihust äralõigatud” olemist. Selle tagajärjeks oli pühadest andidest ilma jätmine, sest kiriklikku kogukonda mitte kuuludes ei saanud lapsetapja enam kirikus käia. Oma kuuluvuse taastamise vahendiks pärast kogudusest lahutamist – “äralõikamist” ja osadusest lahutamist – oli *metanoia*, meeleparandus, mis algselt ja ajalooliselt, sellele viitavad kõik allikad (nii siin kui mujal), oli kogudusega leppimise protsess, s.t tegevused, mis puudutasid otseselt kogudust, millesse inimene ihulikult kuulus. Selline on meeleparanduse õige tähendus. Piht oli üks meeleparanduse etapp kogudusega äralleppimise toimingute seas. Meeleparanduse protsess oli surutud kindlasse vormi inimese kuulumisega eri astmetesse, mille kaudu ta järk-järgult üha enam osales euharistilises *synaxis*’es: nutjad, kuulajad, põlvitajad jne. (Mõnes paigas seondus inimeste vaimulik juhatus ühe teistsuguse ja erilise – tervendaja – karismaga.) Nüüd me mõistame, miks

püha Basilius seadis inimese kogudusse tagasitoomise ja seega tema euharistilise osaduse taastamise astmelisuse.

Püha Gregorius Nüssast teeb äraleppimisprotsessi kohta üliolulise täpsustuse: “[...] On selge, et isegi sellisel puhul katsutakse järele patukahetseja tahet, et juhul kui tema meelearandus seda väärrib, ei vaadataks sugugi aastate arvule, vaid lubataks tal lühemat teed pidi saada kirikusse taastatud ja võtta osa pühadest andidest. [...]”²⁷. Püha Basilius jagab seda seisukohta, kui kuulutab: “Mis puutub nendesse, kes on läbi teinud kolmekümneaastase meelearanduse teadmatuses tehtud ebapuhta teo eest, siis *ei maksa nende vastuvõtmise suhtes kõhelda*. [...] Seega suvatsege käskida, et *nad nüüd viivitamatult vastu võetaks*, eriti kui nad pisarsilmil paluvad teilt halastust ja on näha, et nende eluviis väärrib heatahtlikku suhtumist”²⁸. Tänapäeval on see meelearanduse (*metanoia*) tähendus kaduma läinud. Patukahetsusest on saanud puhtal kujul individuaalne tegu, mis vaid vähesel määral puudutab kiriku kogudust, kuigi algselt oli tegemist praktikaga, mis otseselt seostus “kiriku sündmusega” ja euharistilise *synaxis’*e kokkutulemisega.

b) Nurisünnitus (tahtmatu tapmine)

Nurisünnituse juhtum on maha vaikitud ja sellest ei räägita – otseselt ja *ad hoc* – üheski kanoonilise pärimuse tekstis ega allikas; seda ignoreeritakse täielikult. Mida see tähendab? Kas on nurisünnitus ära unustatud või soovitakse lahterdada seda tahtmatute tapmiste hulka? Ometi peavad nii kirikuisad kui ka talitusraamat (*euchologion*) nurisünnitust “tahtmatuks tapmiseks”. (Nurisünnitusest on seal kaudselt juttu.)

Vaadakem, milliseid sõnu ja väljendeid kasutab õigeusu kirik, palvetades naise eest, kes on läbi teinud nurisünnituse. Talitusraamat ütleb: “Valitseja Issand, meie Jumal! [...] halasta ise oma suure helduse pärast oma ümmardaja peale (nimi), kes pattudes täna meelega või kogemata tapmise pattu langes, ja temas loodud lapsukese ära heitis. [...]. (Palve lõpuosas) Kartusega hüüame Su poole ja ütleme: “Võta näha taevast ja vaata meie, hukkamõistetute, nõtruse peale; anna andeks oma ümmardajale (nimi), kes pattudes meelega või kogemata tapmisse langes ja temas loodud lapsukese ära heitis; ja neile, kes olid tema ligi ja teda puutusid, anna andeks oma suurest halastusest. [...]”²⁹. Niisiis palvetab kirik kindla teo eest, pidades nurisünnitust sündimata lapse elu ja saatuse lõnga tahtmatuks katkestamiseks.

²⁷ Kaanon 5 / Gregorius Nüssast; G.P. rõhutus

²⁸ Kaanon 7 / Basilius ; G.P. rõhutus

²⁹ Vt Õige-ussu Kiriku Pühha Tallituste Ramat lk 14; redigeeritud

Kaisarea Püha Basilius toob selgelt välja tahtliku ja tahtmatu tapmise vahe: “[...] On arvukalt tahtmatul ja tahtlikul tapmisel vahet tegemise viise. Täiesti tahtmatu ja ettekavatsemata tapmise on sooritanud (näiteks) see, kes koera või puu pihta kivi visates on tabanud inimest; eesmärgiks oli kaitsta end elaja eest või puuvilja alla raputada, mööduja sai pihta juhuslikult; järelikult selline tegu on tahtmatu [...]”³⁰.

Vaatamata sellele, et inimene ei ole siis üldse vastutav, ei jäta kaanonid tegu ennast ometi karistamata: “*Tahtmatud tapjad*. Mis puudutab tahtmatuid tapmisi, siis esimene korraldus nõudis seitset aastat (patukahetsust) eri astmetel, et saada armulauale, teine üksnes viit (aastat)”³¹. Sellisele leebusele leidub ainult üks seletus. “Esimene korraldus” oli vana tava, mis pärines kiriku elu esimesest kolmest sajandist³², teine oli praegune kaanon. Vanades kanoonilistes versioonides on see erisus hästi välja toodud.

Püha Gregorius Nüssast puudutab samuti seda küsimust oma 5. kaanonis: “[...] Mis puudutab tahtmatut tapmist, siis võib seda küll pidada vabandatavaks, kuid mitte kiiduväärseks; ma ütlen seda, et seletada, miks kaanon näeb ette, et isegi kui me tahtmatult oleme langenud tapmise rüvedusse, oleme me (näiteks) ilma jäetud vaimulikuseisuse armust, sest oleme selle pühadusteotava kuriteoga ennast määrinud. Puhastumise aega, [...], on arvatud heaks rakendada ka tahtmatute tapjate puhul. On selge, et isegi sellisel puhul katsutakse järele patukahetseja tahet, et juhul kui tema meeleparandus seda väärrib, ei vaadataks sugugi aastate hulgale, vaid lubataks tal lühemat teed pidi olla Kirikusse taastatud ja osa saada pühadest andidest. [...]”³³.

Ning püha Basilius tuleb veel üks kord sama küsimuse juurde tagasi: “*Juba antud seletustest tahtmatute tapmiste vaheliste erinevuste üle*. Rääkides erinevustest tahtmatute tapmiste vahel, meenub mulle, et tõin neid välja nii palju kui võimalik mõni aeg tagasi oma kirjas teie vagadusele³⁴; me ei oska sellele midagi lisada ja teie äranägemise hooleks jääb karistust kas *raskendada* või *kergendada*, sõltuvalt iga juhtumi eripärast”³⁵.

B. Laps pärast sündimist (sündinud laps)

³⁰ Kaanon 8 / Basilius

³¹ Kaanon 23 / Anküra

³² Vt ülal. Seda “esimest seadmist” võib eristada ka järgnevas kaanonis: “Tahtmatutest tapmistest. See, kes on tapnud tahtmata, peab jääma kümneks aastaks ilma pühadest andidest osasaamisest. Need kümme aastat on talle määratud järgnevalt: kaks aastat nutjate hulgas, kolm kuulajatega (usuõppijatega), neli põlvitajate seas, üks aasta lihtsalt osalemist ja seejärel lubatakse talle pühi ande” (Kaanon 57 / Basilius)

³³ Kaanon 5 / Gregorius Nüssast

³⁴ Ta viitab oma 8. kaanonile, mis on kanooniline kiri (epistel A) Amfilokiusele, Ikooniumi piiskopile.

³⁵ Kaanon 54 / Basilius; G.P. rõhutused. See on Kirikus omaks võetud oikonoomia tõeline seletus.

Paralleelselt meie uurimuse esimese osaga, mis puudutas sündimata last, uurime nüüd kaanonite põhjal suhtumist lapsetappu, kui see oli seotud sündinud lapsega. Kaanonid vaatlevad kahte juhtumist: a) Lapse tapmist (otsene tapmine) ja b) vastsündinu hülgamist (kaudne tapmine).

a) Lapse tapmine (otsene tapmine)

Püha Atanasius Suur Aleksandriast (4. saj) ütleb nii: “[...] Isegi elu teiste toimingute puhul täheldame me hinnangute erinevust, olenevalt nende toimumise asjaoludest; näiteks “ei ole lubatud tappa, [...]”³⁶. Sest “ei ole lubatud tappa” inimest, kes on teadlik elu ontoloogilisest väärtusest. Aga asi on väga palju hullem, kui tapmiskatse puudutab last, kes ei saa ennast kaitsta ja kes ei suuda isegi mõista sellise lapsetapu põhjusi”.

Lapse tapmiseks võib olla arvukalt põhjusi. Kaanonid toovad näitena kaks juhtumit. a) naised, kes ennast müüvad ja tapavad oma vastsündinud [...] arvati vana korralduse kohaselt elu lõpuni armulaua osadusest välja [...]”³⁷. Põhjusteks, mis viivad vastsündinu tapmiseni, on antud juhul enesemüümine ja soovimatu sünd. b) (Naist) kes, reisi ajal on lasknud surra lapsel, kelle ta ilmale tõi, olles ometi võimeline teda päästma, jättis selle tegemata kas siis arvates, et saab nii varjata oma pattu või loomaliku ja ebainimliku mõtte ajal, peetakse süüdlaseks tapmises. [...]”³⁸. Siin välja toodud põhjused on hoolimatus, soov varjata lähedaste eest oma pattu või “loomalik ja ebainimlik mõte”. Millised ka poleks sellise teo toimepaneku põhjused või ettekäänded, ei nõustu kaanonid ühegi põhjendusega, sest niisugune käitumine hävitab Jumala loodut ja lõhub osadussideme Jumalaga.

Vastsündinu hülgamine (kaudne tapmine)

Vastsündinu hülgamist peavad kaanonid selgelt tapmiseks. Tegu on kaudse tapmisega, aga kaanonid eristavad samu eeltingimusi, samu põhjuseid ja samasugust suhtumist kui tahtliku tapmise puhul. Püha Basilius sõnadega: “(Naistest), kes on sünnitanud lapse reisil olles ja pole vastsündinust hoolinud. Naine, kes on reisi ajal lapse sünnitanud ja vastsündinu hooletusse jätab, andku vastust tapmise eest”³⁹.

³⁶ Kaanon 1 / Atanasius

³⁷ Kaanon 21 / Anküra

³⁸ Kaanon 52/ Basilius

³⁹ Kaanon 33 / Basilius

Ühes teises kaanonis on sama kirikuisa veelgi selgesõnalisem, tuues esile ka erisuse, mille alusel oikonoomiat rakendada. (Naist) kes, reisi ajal on lasknud surra lapsel, kelle ta ilmale tõi, olles ometi võimeline teda päästma, jättis selle tegemata kas siis arvates, et saab nii varjata oma pattu või loomaliku ja ebainimliku mõtte ajal, peetakse süüdlaseks tapmises. Aga kui ta ei saanud lapse eest hoolitseda ja vastsündinu selle peale üksiolemisest ja hädavajaliku puudumisest hukka sai, peab ema õigeks mõistetama”⁴⁰.

Veel paar sõna, enne kui lõpetan kaanonilisi tekste käsitleva osa. Pangem tähele, et kõiges selles on kaanonite manitsus suunatud kiriklikule ihule ja *esmatähtis* on “inimene ja tema hoiak”⁴¹, milline ka ei oleks tema tegu.

III. Kaanonite hermeneutika (11–19 sajand)

Kanooniline hermeneutika ja kanonistide (munk Johannes Zonaras (11. saj lõpp), Antiokia patriarh Teodorus Balsamon (1130/40 – pärast 1195), diakon Aleksius Aristenes (12. saj algus) ja püha Nikodeemus Pühalt Mäelt (18. saj lõpp – 19. saj algus)) kommentaarid⁴² on vastavuses kaanonitega ja kaanoniliste allikatega ühistel seisukohtadel. Meie vaadeldud kaanonite maht on küllaltki selgepiiriline, et anda hinnangut hermeneutikale ja eelloetletud kanonistide kommentaaridele. Olgu siiski öeldud, et nemad üksnes kordavad ühel või teisel moel seda, mida ütlevad kaanonid. Aga sellest piisab, et meil tekiks asjast ettekujutus ja saaksime kanoonilisest tõlgendustest meile huvipakkuval teemal laiemat ülevaate.

Kanooniliste kommentaaride hermeneutikat tervikuna süstematiseerides ja tutvustades näeme esmalt, et:

- 1) Kanonistid peavad aborti tahtlikuks tapmiseks.
- 2) Järgides Kaisarea püha Basiliuse vaatenurka, ei tee nad vahet “välja arenemata” ja “välja arenenud” lapsel.
- 3) Nad peavad tähtsaks asjaolu, et kirik on alati vaadanud abordile kui inimese tapmisele.
- 4) Nad näitavad, kui sügav on olnud kiriku tundlikkus tahtliku tapmise suhtes (abort või mis tahes muu tapmisviis), pidades seda loodu hävitamiseks.

⁴⁰ Kaanon 52 / Basilius

⁴¹ Vt kanooniline kommentaar kaanonile 101/ in Trullo, Th. Balsamon, “Syntagma” 2 kd, lk 520

⁴² Vt kahte õigeusu kiriku kommenteeritud kaanonite kogumikku: a) G. A. Rhallis - M. Potlis, “Syntagma des saints Canons” (Kaanonite kogu), kd. I-VI, Ateena, 1852-1859 (kreeka keeles) ja b) püha Nikodeemus Hagioriidi ja Agapios Leonardose PIDALION (kaanonite kogu), välja antud Leipzigin 1800, Ateena, Astir 1993, lk. 789 (kreeka keeles) Samuti selle tõlget inglise keelde (tõlkija D. Cummings) : The Rudder of the Orthodox Catholic Church, the Orthodox Christian Educational Society, 1957; New York. Vt Ka “Kormtšaja Kniga” (1649-1653) ja “Kniga Pravil” (1839)

5) Nad seletavad ka seda, mida kirikuisad on arvanud enesekaitseks tapjatest.

Siiski on juhtumeid, kus kanonistid lähevad veelgi kaugemale ja osutuvad karmimaks kui kaanonid. Lapse hülgamine on näide sellest (ainus erand), mille suhtes kommenteerijad on karmimad kui kaanonite akriibia (kirjatähe järgimine). Tõepoolest, kanonistid osundavad, et isegi kui hüljatud vastsündinu tänu mõne teise isiku sekkumisele päästetakse, jääb naine, kes oma lapse hülgas, igal juhul mõrvas⁴³ süüdi, otsus, mida *expressis verbis* ei leia *Corpus canonumist* kusagilt. Ilmselt soovisid nad rõhutada pigem isiku vastutust ja tegutsemispõhjusi kui teo tagajärgi.

Hermeneutika ja kaanonite kommentaaride raames võib viidata ka viienda-kuuenda *in Trullo* üleilmse kirikukogu kaanonile 102, mis annab meie teema jaoks hermeneutika võtme. Kaanon soovib rõhutada patustaja pääste esmatähtsust ja asetab rõhu asjade soterioloogilisele ja eshatoloogilisele aspektile. Kaanoni tekst kõlab järgmiselt: “*Tuleb uurida patustaja hingeseisundit ja patu sisu. Need, kes on saanud Jumalalt väe kinni siduda ja lahti päästa, peavad uurima patu sisu ja patustaja enese pöördumisvalmidust ning alles seejärel määrama sobiva ravi kartusest, et liigse leebuse või liigse karmuse tõttu võib haige päästmine saavutamata jääda. Tõesti, patu tõbi ei ole loomult kergete killast, vaid mitmetahuline ja keerukas, kasvatades arvukalt kurja harusid, mis muudavad pahe ulatuslikumaks ja üha süvenevaks, kuni see tänu arsti väele peatatakse. Vaimuliku arstiteaduse harrastaja peab esimeses järjekorras uurima patustaja hingeseisundit ja vaatama, kas too iseenesest ei püüdle tervise poole või vastupidi, kas oma käitumisega ei kutsu ta ise oma haigust esile; kuidas ta käitub ravi ajal, kas ei hakka ta vastu arsti kunstile ja kas hinge haavand ei levi pealepandud rohtude tõttu edasi; ning olema vastavalt leebem või karmim. Jumala tahtmine ja inimese tahtmine, kellele hingehoiuteenistus on usaldatud, on eksinud lammas tagasi tuua ja maohammustust tervendada, ilma et inimene tõugataks lootusetuse kuristikku või, ohje liiga lõdvalt hoides, lasta inimesel kõlvatut ja põlastusväärset elu elada; selle ainus eesmärk, kes hindab meeleparanduse vilju ja kannab ettevaatlikult hoolt taevasele valgustusele kutsutud inimese eest, on igal viisil, kas siis karmide ja kibedate rohtudega või teiste, mahedate ja rahustavatega, halvale vastu astuda ja sundida inimest ennast oma haavandit kinni kasvatama. Seega “peame tundma kahte meetodit: käskude täpse täitmise ja kogemuse meetodit, et järgida nende puhul, kes karmuse rakendamise nõus ei ole, traditsioonilist meetodit⁴⁴, nagu õpetab meile püha Basilius”⁴⁵.*

IV. Kiriku halastus kanoonilise oikonoomia kaudu

⁴³ Vt.Th. Balsamoni kanoonilist kommentaari kaanonile 33 / Basilius, “Syntagma”, kd. 4 lk. 176

⁴⁴ Tsiteeritakse kaanonit 3 / Basiliusi *in fine*

⁴⁵ Kaanon 102 / *in Trullo*

Inimese suhtes halastuse esikohale seadmine, *filantroopia*, on kaanonitele ja äsja tsiteeritud kanooniliste tekstide vapustavalt omane. Ühes ja samas kaanonis on koos ülim rangus austusest lapse vastu, kes on tulekul – tegemata vahet eostatud munarakul, lootel ja lapsel – ja vastsündinu vastu ning ülim halastus patustajate suhtes. Teiste sõnadega, ühes ja samas kaanonis on ühendatud akriibia ja oikonoomia.

On sobiv juhuse meenutada, et kanoonilised tekstid on hästi üles ehitatud. Nad sisaldavad probleemi asetust, manitsust (vältida oma elus eksimust või tõsist eksiarvamust) ja nende jaoks, kes ei suuda koguduse ja kirikliku osaduse seisukohalt oma vastutust mõista ega kanda, pakuvad nad välja *vaimulikud ja kanoonilised epitiimiad*, meetmed, mis pole mõeldud mitte karistamiseks, vaid selleks, et inimesed saaksid oma tegudele hinnangut anda, tunneksid südamevalu neist aru saades ning jõuaksid lõpuks meeleparanduseni (*metanoia*).

Nagu alati, peitub kõige olulisem tegelikult vaimus, mitte kirjatähes. Ja tõde, mida vaim kannab, on tohutult suurem kirjatähdest, mis väljendab seda üksnes osaliselt. Kaisarea püha Basilius kinnitab selge sõnaga, et “on kohane eelkõige arvesse võtta inimese meeleparandust mitte epitiimiate aja täissaamist”, tema enda sõnu kasutades: “Siiski ei pea nende patukustutusega ootama surmatunnini, vaid nad võib võtta kümneaastasele patukahetsusele ja pärast selle aja möödumist anda hinnang nende tervenemisele mitte aega, vaid meeleparanduse siirust arvestades”⁴⁶.

Seda halastuse teed on soovitatud ka ühes teises, 74. kaanonis, samuti pühalt Basiliuselt, mis tegelikult on väga tihti tõlgendatav kaanon, kui jutuks on need, kes on eelpool loetletud pattude pärast hukka mõistetud: “*Neist, kes on süüdi elloetletud pattudes*. Kui siiski kes tahes neist, kes elloetletud pattudesse on langenud, näitab patukahetsuse ajal üles innukust, siis see, kellele Jumal oma headuses on usaldanud meelevalda kinni siduda ja lahti päästa, ei vääri laitust, kui ta näitab üles halastust ja lühendab patukahetsuse aega, olles märganud patustaja erakordset patukahetsust, sest pühakiri annab meile teada, et meeleparandus, millega kaasneb suur valu, leiab kiiresti Jumalalt andeksandmist”⁴⁷. Aga püha Basilius ei piirdu sellega, patukahetsuse nüansside kohta toob ta järgmised täpsustused: “*Nendest, kes hästi kasutavad patukahetsuse aega*. Me oleme teile ette pannud kõik selle, et te hästi uuriksite patukahetsuse vilju; kahtlemata ei põhine meie hinnang patukahetsuse pikkusel, vaid me pöörame tähelepanu meeleparanduse tasemele. Kui nad siiski lasevad vaevu ennast välja kiskuda oma harjumustest ja eelistavad Issanda teenimisele (oma tegude ja lihalike himude) orjaks jäämist ega nõustu elama evangeeliumi kohaselt, pole meil nendega

⁴⁶ Kaanon 2 / Basilius

⁴⁷ Kaanon 74 / Basilius

midagi ühist; meile on tõepoolest õpetatud sõnakuulmatu ja kangekaelse rahva puhul kuuletuma õpetusele: “Päästa omaenese hing”^{48,49}. Järelikult “[...] ka selles küsimuses tehku seda iga inimene, kes ligineb Jumalale, andes ise enesele hinnangu oma südametunnistust mööda ja täie julgusega. [...]”⁵⁰.

Püha Gregorius Nüssast annab tunnistust samast seisukohast või pigem samast kanoonilisest oikonoomiast, kui ta uurib tahtliku tapmise juhtumit: “[...] Loomulikult teeb see, kes kirikut juhib, samuti vahet tema suhtes ja olenevat meelearandusest lühendatakse tema patukahetsuse aega nii, et üheksa aasta asemel igal astmel teeb ta ainult kaheksa või seitse või kuus või isegi viis, kui muidugi tema meelearanduse sügavus on suurem meelearanduse pikkusest ja enda parandamise innus ületab ta neid, kes pikaajalises meelearanduses puhastavad end oma rüvedusest liiga lohakalt ja muretult. [...]”⁵¹. Sama kaanoni raames (mida osaliselt juba eelpool vaatlesime) toob püha Gregorius Nüssast sedapuhku tahtmatust tapmisest rääkides välja samasuguse olukorra: “[...] Mis puudutab tahtmatut tapmist, (siis) võib seda kahtlemata pidada vabandatavaks, kuid mitte kiiduväärseks; ma ütlen seda, et seletada, miks tavapärane kord käsib, et isegi kui ollakse tahtmatult langenud mõrva rüvedusse, [...] ollakse rüvetatud sellest pühadusteotavast kuriteost. [...] On selge, et isegi sellisel puhul katsutakse järele patukahetseja tahet, et juhul kui tema meelearandus seda väärrib, ei vaadataks sugugi aastate arvule, vaid lubataks tal lühemat teed pidi saada taastatud kirikusse ja võtta osa pühadest andidest. [...]”⁵².

Tundub olevat sobiv hetk teha selles osas üks tähelepanek. Mõrv on käitumine, mis *de facto* hävitab loodut ja osadust, eitades sel viisil armastust, mis meid Jumalaga ühendab. Kirik oma epitiimiatega sekkub üksnes selleks, et teha nähtavaks vaimses plaanis toimuvat. Tegu on inimese omal valikul täielikus vabaduses aset leidnud käitumisega, mis siiski hävitab osaduse Jumala enda ja teiste (koguduse) liikmetega. Seega on kaanonite välja kuulutatud osadusest lahutamine *peegel-tegu*, mis analoogsel kombel näitab seda osaduse katkestamist, et viia meid meelearanduseni (igatsus osaduse järele Jumala ja teiste inimestega) ja kaotatud või käest lastud armastuse otsingule. Kaanonid pole huvitatud mitte inimese juriidilisest või kohtulikust karistamisest tema halbade ja ekslike tegude eest ja sel moel ööl ja päeval südametunnistust vaevava süütunde (*enochê*) äravõtmisest.. Kaanonite eesmärk pole mitte juriidiline, et “rahuldada jumalikku õiglust”, vaid nende huvi keskmes on soterioloogiline suundumus ja seega elu eshatoloogilises perspektiivis.

⁴⁸ 1 Ms 19,17

⁴⁹ Kaanon 84 / Basilius

⁵⁰ Kaanon 4 / Dionysios

⁵¹ Kaanon 5 / Gregorius Nüssast

⁵² Ibid

Olgu veel kord öeldud, et kaanonid on mõeldud selleks, et aidata *metanoia*'ga inimesel mõista oma teo ulatust. Tagasitee on alati lahti ja Jumala päralt on eksimuste ja mõtlematute tegude andestamine. Selline käitumine on tegelikul vabaduse (halva) kasutamise tagajärg, mis toob kaasa osaduse katkemise ja armastuse puudumise, mis viivad inimese individualismi tugevnemise (*edraiōsis*) ja seega enesejumalikustamiseni. Heas mõttes vabaduse teostamine on *vabaduse kinkimine lapsele, kes on tulekul*, et temast saaks *teine ja ligimene*. See vabadus ei ole vabadus *teise suhtes*, vaid *teisele soovitud* vabadus. Vabadusest saab armastuse sünonüüm. Me saame armastada ainult siis, kui oleme mitte indiviidid, vaid isikud, kes lubavad teisel olla tõeliselt teine, tõeliselt meist erinev, jäädes ikkagi meiega osadusse. Teist inimest täielikult armastades kogeme vabadust kui armastust ja armastust kui vabadust.

Teisisõnu, lapsetapp vabaduse nimel hävitab osaduse, hävitab armastuse. Selline on kaanonite teoloogiliste eeltingimuse ja seadmiste sügavam tähendus. Küsimus pole mitte viljastatud munaraku-loote (välja arenenud või mitte-arenenud) seisundis – et tegutseda olenevalt olukorrast ilma süümepiinu tundmata – vaid vabaduse ja armastuse kui ühtse ja ainukordse kogemuse üheaegses hoidmises. Säilitada vabadus ja armastus oma terviklikkuses ja hoida neid kahte olemasolu kriitilist ja sellega piirnevat parameetrit koos, on inimelu panus. Kui meie vabadus välistab armastuse, on meie elu taandatud üksikisendi eluspüsimiseks väljaspool iga(sugust) osadust.

Teemat, mida oleme uurinud, ei tohiks esmajärjekorras käsitleda kui moraaliprobleemi (seaduserikkumine või mitte, kaanonite rakendamine ja sellest tulenevalt karistamine ja karistus) selliselt juhul on meie samm mõttetu. Probleem pole ei moraalne ega juriidiline, vaid ontoloogiline; see on vaba ja armastava olemasolu küsimus.

Pealegi on olemas inimesi, kes, olles pattu teinud siin uuritud viisil, on omaenese algatusel salasustest eemale jäänud. Meenutagem lõpetuseks, mida rõhutab püha Basilius pika patukahetsusega lõpule jõudnute kohta: *“Neist, kes on patustanud loomuse vastu ja teistest suurtest patustajatest. [...] Mis puutub nendes, kes on läbi teinud kolmekümneaastase meeleparanduse teadmatuses tehtud ebapuhta teo eest, siis ei maksa nende lepitamise suhtes kõhelda.; sest juba teadmatus teeb nad andeksandmise vääriliseks, lisaks siiras piht ja nii pikk ooteaeg: peaaegu terve inimelu aja on nad jäetud saatana kätte, et õppida mitte enam pattu tegema. Seega suvatsege*

käskida, et nendega nüüd viivitamatult ära lepitaks, eriti kui nad pisarsilmil paluvad teilt halastust ja on näha, et nende eluviis väärrib heatahtlikku suhtumist”⁵³.

“[...] Muidugi on rohkearvulised hinge erutuva osa teod, mis viivad patule ja kõik (nad) on halvad; siiski on meie isad heaks arvanud mitte neid kõiki välja tuua ega pole pidanud oluliseks otsida raviviisi kõigile eksimustele, mis tulenevad kirest, eriti kuna pühakiri keelab mitte ainult hoobid, vaid isegi igasuguse solvangu ja teotuse ja iga muu sarnase teo; ja nad on meile hoiatuseks seadnud kindlaks määratud karistuse üksnes tapmise jumalatteotava kuriteo puhul. Selle patu osas tehakse vahet, kas see on tehtud tahtlikult või tahtmata [...]”⁵⁴. Püha Basiliuse sõnade kohaselt “*teie äranägemise hooleks jääb karistust kas raskendada või kergendada sõltuvalt iga juhtumi eripärast*”⁵⁵, andes meile niiviisi kuldse kesktee ja lisaks veel kanoonilise oikoonomia selgituse, mis pole akriibia suhtes mitte tagasimineku, nagu paljud tänapäeval arvavad, vaid on selle ületamine.

Ning lõpuks tuletab püha Atanasius Aleksandriast munk Ammoni poole pöördudes meile meelde veel ühte, meid otseselt puudutavat hingehoidlikku parameetrit, mis meid otseselt puudutab. “Toeta siis, armas isa, karja, keda sa juhud, neid apostli õpetusega manitsedes, evangeeliumiga võludes, psalmidega nõustades ja üteldes: “Tee mind elavaks oma sõna järgi”⁵⁶; sest “tema sõna” on kummardada teda puhta südamega; sama prohvet teadis seda ja rakendas seda niiöelda iseenda puhul, üteldes: “Loo mulle, Jumal, puhas süda”⁵⁷, et ebapuhtad mõtted mind enam ei segaks; ja Taavet lisab: “ja uuenda mu sees siiras vaim”⁵⁸, et kui mõtted mind segavad, toetaks mind jõud, mis Sinust lähtub, olles minu jaoks otsekui tugisammas. Anna neile neid nõuandeid ja teisi sarnaseid ja ütle nendele, kes ei taha tõel ennast veenda lasta: “Ma õpetan Su teid üleastujaile”⁵⁹; ja kui Issandat usaldades õnnestub sul neid veenda sellisest pahest eemale hoidma, laula: “et patused Su poole pööraksid”⁶⁰ “61 ...

Lõpetuseks tuleb öelda, et oleme lasknud rääkida üksnes kiriku kaanonitel ja kirikukogude isadel. Seda põhjusel, et meie esmaseks eesmärgiks oli viia kuulaja ja lugeja kokku kiriku kanoonilise pärimuse tekstidega, mis seonduvad meid huvitava küsimusega, ja uurida antud teemat nii laiuti kui ka sügavuti. Taas kord, seda eraldi eesmärgiks seadmata, oleme saanud näidata, kuidas bioetika

⁵³ Kaanon 7/ Basilius

⁵⁴ Kaanon 5 / Gregorius Nüssast; kohandatud G.P.poolt teemale vastavaks

⁵⁵ Kaanon 54 /Basilius ; G.P. rõhutus. Vt T. Balsamoni kanoonilist kommentaari kaanon 2 / Basilius,

“Syntagma”, kd 4, lk 98

⁵⁶ Ps 119, 17, LXX

⁵⁷ Ps 51,12 LXX

⁵⁸ Ps 51,12 LXX

⁵⁹ Ps 51,15 LXX

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Kaanon 1 / Atanasius

kuulub otseselt või kaudselt kiriku hingehoiutöö valdkonda. Samuti võime öelda, tsiteerides püha Basiliuse sõnu, et “[...] siiski [...] nähes, et Jumala armuga saavutab Kirik üha suuremat mõju ja nähes, et lapse, kes on tulekul ja sündimata lapse – ning mõnikord isegi juba sündinud lapse – elu mitte-austamine on tänapäeval muutunud nii sagedaseks ja levinuks, siis peab pöörama tõsist tähelepanu nii nende tegude sügavamale tähendusele kui ka pühakirja tundmusele [...]”⁶². Käsitatud küsimus ei seonu, nagu väidetakse, üksnes õigeusu kiriku bioetikaga, vaid on seotud eelkõige tunnistuse andmisega, tervendava ja eshatoloogilise tunnistusega, mida meie, kristlased, kanname selles äärmuseni ilmalikustunud maailmas, milles me elame...